

Politechnika Opolska
Wydział Ekonomii i Zarządzania
Uniwersytet Mateja Běla w Bańskiej Bystrzycy
Wydział Ekonomii

*Management of organization in real and virtual environment:
opportunities and challenges*

Management of organization in real and virtual environment opportunities and challenges

Zarządzanie organizacją w realnym
i wirtualnym środowisku: szanse i wyzwania

Pod redakcją naukową:
Wlery Markovej
Joachima Foltysa
Małgorzaty Adamskiej
Władimira Hiedlovskiego

ISBN: 978-83-64056-53-6

Opole, 2014

KOMITET REDAKCYJNY

Małgorzata ADAMSKA, Magdalena CIESIELSKA, Marzenna SZEWCZUK-STĘPIENI

Recenzent:
dr hab. Anna ORGANIŚCIAK-KRZYKOWSKA, prof. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego
w Olsztynie

Projekt okładki:
Krzysztof KASZA

Publikacja stanowi zbiór artykułów naukowych zaprezentowanych na
Międzynarodowej Konferencji Naukowej Management of organization
in real and virtual environment: opportunities and challenges V.

Partner Konferencji:
PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S. A.

**PGE Górnictwo i Energetyka
Konwencjonalna SA**
Oddział Elektrownia Opole

Skład: Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej
Nakład 100 egz. Ark. wyd. 18,0. Ark. druk. 18,0
Druk i oprawa: Sekcja Poligrafii Politechniki Opolskiej

Spis treści:

Contents:

<i>Słowo wstępne</i>	7
<i>Małgorzata Adamska</i> <i>Znaczenie programów lojalnościowych w budowaniu kapitału klienckiego</i>	9
The importance of loyalty programs in building of the client capital	
<i>Aneta Barska</i> <i>Zródła informacji i opinii o innowacyjnym produkcie zwykściowym w świetle badań ankietowych</i>	21
Sources of information and opinions about innovative food product in light of questionnaire survey	
<i>Magdalena Ciesielska</i> <i>Information Technology Service Management frameworks review</i>	31
Przegląd standardów zarządzania usługami IT.	
<i>Joanna Duda</i> <i>Uwarunkowania działalności innowacyjnej polskich MSP na rynku globalnym</i>	41
Determinants of innovative activity of polish SMEs in the global market	
<i>Ewa Forystek-Zabojszcz, Jolanta Staszewska</i> <i>Wirtualna przestrzeń w działalności operatorów</i>	59
Virtual space in the tour operators' business	
<i>Agnieszka Górka, Jolanta Staszewska</i> <i>Benchmarking dla koncepcji klastra – na przykładzie gminy Bukowina Tatrzańska</i>	71
Benchmarking the cluster concept - on the example of Bukowina Tatrzańska	
<i>Anna Jabłońska</i> <i>Rynek dóbr luksusowych w Chinach</i>	81
Luxury goods market in China	

NEPLATENÁ PRÁCA V DOMÁCNOSTI
- SKRYTÉ PRIEŽITOSTI ROZVOJA PODNIKANIA

THE UNPAID WORK IN HOUSEHOLDS - HIDDEN OPPORTUNITIES
OF BUSINESS DEVELOPMENT

MARIÁN KIKÁ
MIRIAM MARTINKOVIČOVÁ

Annotation: The contribution brings the general view on the continual research the unpaid work in the Slovak households. It is the first representative research Slovak republic which is realized by group of researches from Faculty Economics of Matej Bel University in Banská Bystrica. The research consists of two follow-up parts which analyses the main economical and uneconomical connections of unpaid work in Slovak households, its extent, nature (year-round and seasonal character) and frequency of its types and forms. The research studies the motives for unpaid work, the attitudes to unpaid work, the participation of the family members and others on individual types of unpaid work and the opinions of respondents from the perspective and extent of unpaid work.

The long term research aim and the existing results of this research show that unpaid work is in very close connection with entrepreneurship and with economics as well and we can consider the unpaid work for important resource for economic progress in society and individual welfare of its members.

The aim of this contribution is to show upon the results of the research that the volume of the unpaid work in the Slovak households presents the great potential for the entrepreneurship development and at the same time represents effective tool for increasing the count of new work places on the regional work market.

Keywords: *unpaid work, uneconomical aspects of unpaid work, motives for unpaid work, market services, potential of entrepreneurship.*

Anotácia: Príspevok prináša súhrnný pohľad na kontinuálny výskum neplatených prác v domácnostiach, ktorý v podnikkách Slovenskej republiky reprezentatívnej úrovni prvýkrát realizuje riešiteľský kolektív autorov EF UM v Banskej Bystrici. V dvoch na seba naväzujúcich etapách výskumu riešiteľ identifikujú rozhodujúce ekonomické a mimoeconomické súvislosti existencie neplatených prác v slovenských rodinách. Vzájomné ovplyvňovanie sa tých faktorov dovoľuje skúmať neplatenú prácu komplexne, tak z hľadiska jej rozsahu charakteru (celoročné alebo sezónne práce) a frekvencie výskytu jednotlivých druhov či foriem neplatených prác v domácnostiach. Rovnako zamerané výskum monitoruje prevažujúce motívy vedúce k jej vykonávaniu, postoje k nej, účasť rodinných a mimorodinných príslušníkov na jednotlivých typoch neplatených prác ako aj názory respondentov týkajúce sa perspektívy jej výskytu a rozsahu.

v budúcnosti. Zistené skutočnosti umožňujú vďaka výskumným kapacitám, primeranému časovému rámcu realizácie a samotným zámerom dlhodobého projektu, zísť oveľa ďalšie súvislosti vplyvu neplatennej práce na podnikateľskú sféru a ekonomiku a charakterizovať tento fenomén ako významný zdroj sociálno-ekonomického rozvoja spoločnosti a individuálneho blahobytu jej členov zároveň. Cieľom príspevku je preto na pozadí realizovaných výskumov poukázať na skutočnosť, že pretrvávajúci veľký objem neplatennej práce v domácnostiach predstavuje významný potenciál rozvoja podnikateľských aktivít a tým aj efektívny nástroj zvyšovania počtu nových pracovných príležitostí na regionálnom trhu práce.

Kľúčové slová: neplatená práca, mimoeconomické súvislosti existencie neplatennej práce, trhové služby, motívy neplatennej práce.

Úvod

Drvivá väčšina populácie trávi podstatnú časť svojho produktívneho života pracovaním. O práci môžeme uvažovať v niekoľkých súvislostiach. Ako o formálnom, trhovom zamestnaní ale aj o neformálnej, netrhovej či neplatennej práci. Rovnako sa nám v prípade uvažovania o práci ako takej otvárajú dimenzie vinitania a chápania jej významu pre človeka. Práca môže mať pre jednotlivca pozitívny význam, človek ju vníma ako zmysluplnú, kreatívnu aktivitu, ktorá ho napína istým zmyslom a zadostučnením, či hrdosťou nad vlastnými schopnosťami a zručnosťami pri jej vykonávaní. Práca však zároveň môže aj ubíjať, otupovať, byť priťažou, svojou monotónnosťou a rutinnými charakterom dokonca pre niekoho potrestaním, má teda aj negatívny rozmer. Odborná literatúra skľama fenomén práce napríklad z hľadiska tzv. pracovných orientácií (Centers, Bugental, 1966; Harding, Hiksloops, 1995; Haiman, 2001), kde rozlišuje dve základné dimenzie. Vnútroňá pracovná orientácia zdôrazňuje, že cieľ práce sa nachádza v práci samotnej. Ide o tzv. expresívnu pracovnú orientáciu, ktorá odhaľza vnútorné presvedčenie jej vykonávateľa o užitočnosti, zmysluplnosti a opodstatnenosti práce z hľadiska nových príležitostí, možnosti osobného, individuálneho rozvoja či prezentovania vlastných tvorivých síl. Naopak vonkajšia, tzv. inštrumentálna pracovná orientácia poukazuje na prácu ako prostriedok dosahovania cieľov mimo nej. V tomto prípade je obsah práce druhoradý, na prvom mieste stojí dôležitosť príjmu (odmeny za prácu) a istôt, ktoré práca ponúka, ide o redukovanie neprijemných charakteristík práce v podobe nárokov na príznaivé pracovné podmienky, primeraný pracovný čas, adekvátnu dovolenku, nízku hladinu stresu či záťaž.

Proces modernizácie západnej spoločnosti, ktorý v sebe zahŕňa značný počet paralelne prebiehajúcich zmien v ekonomickej, technologickej, politickej, sociálnej a kultúrnej oblasti života spoločnosti ovplyvňuje svet práce skutočne mnohodiamentálne. Ide predovšetkým o rastúce nároky na špecializáciu a profesionalizáciu výkonu práce, vzostup úrovne edukácie, rast príležitostí a možností uplatnenia sa na trhu práce, slobodné rozhodovanie sa o výbere zamestnania, možnosti migrácie za prácou, paralelné pracovné úväzky (tzv. flexistota). Protirečivým výsledkom tohto trendu individualizácie je kultúra

zmena, ktorá zvykne byť označovaná ako „zánik tradicionality“, oslabovanie, či odumieranie vplyvu a sily tradícií, väzieb na klasické, rodové a generácne zvyky, názory a postoje. Tento jav rovnako dichotomicky postihuje aj svet práce človeka predovšetkým v súvislosti s využívaním trhových pracovných výziev a na druhej strane pretrvávajúcou podporou domáciach, osvedčených pracovných postúpov a ich výsledkov, v podobe neplatennej práce v domácnostiach.

Zotrávanie, či dokonca v prípadoch niektorých tovarov a služieb dokonca preferované výsledkov domácej práce (výroby) má svoje príčiny okrem iného aj v jave, ktorý stál doteraz mimo oficiálnej pozornosti a záujmu. Ide o to, že masová veľkovýroba a produkcia s cieľom dosahovania minimálnych nákladov a maximalizácie ziskov, produkuje čím ďalej tým častejšie tovary a ponúka služby, ktoré sú na hranici kvality, životnosti a spotrebiteľskej použiteľnosti. Mnohé prípady dokonca evokujú stav etického hazardu nielen s ľudskou dôverou ale, čo je horšie, aj s ľudským zdravím a bezpečnosťou. Všetky tieto faktory a približené súvislosti chápania ľudského sveta práce naznačujú, že táto téma stále patrí k diskutovaným a rozporuplným problémom, ktoré si zasluhujú permanentnú pozornosť.

1. Ekonomické a neekonomické aspekty neplatennej práce

Ďalšími predmetom nášho skúmania sa stala problematika existencie neplatennej práce v domácnostiach a to v dvoch základných rovinách: ekonomickej a neekonomickej, ktoré sa prirodzene vzájomne podmieňujú. Pri posudzovaní neplatennej práce z ekonomickeho hľadiska je žiaduce vychádzať zo zdrojov, ktoré dokazujú, že objem neplatennej práce v ekonomických je relatívne vysoký (OECD, 2011; European Communities, 2009). Na vykazovanie množstva času, ktorý ľudia venujú vykonávaniu neplatennej práce služiza veľmi často aj výskumy štatistického zisťovania využitia času TUS (Time Use Survey). Z výsledkov uvedených štúdií vyplýva, že v 29 skúmaných krajinách OECD ľudia trávajú v priemere denne 3,4 hodiny vykonávaním neplatennej práce. V prepočte na týždeň to znamená 23,8 hodín. Avšak existuje veľká variabilita medzi krajinami. Najviac času venujú neplatennej práci Mexičania (4,2 hodiny denne), najmenej ľudia žijúci v Japonsku, Kórei a Číne (Povazanová, Nedelová, 2012).

Faktom ostáva skutočnosť, že aj pri takomto relatívne vysokom objeme neplatennej práce v domácnostiach, táto nie je zahrnutá v žiadnej národnej štatistike účtovných systémov aj napriek tomu, že v reálnom živote každej ekonomiky táto forma netrhovej práce existuje. Tento druh aktivít, tzv. produktívnych činností, sa oficiálne označuje ako neplatená práca preto, lebo zahŕňa činnosti, za ktoré jednotlivec nedostáva mzdu. To môžeme považovať za rozhodujúce kritérium, ktoré odlišuje formálnu a neformálnu prácu. Všetky ostatné atribúty, vynaložená energia, čas, úsilie, schopnosti, vedomosti, zručnosti, nadobudnuté skúsenosti či nasadenie a entuziazmus, majú obdive formy práce porovnateľné. Vedomé akceptovanie a tolerovanie neplatennej práce má samozrejme aj svoje ďalšie ekonomické súvislosti, minimálne má tento

problém svoji rodový rozmer, ktorý sa negatívne odráža v problematike rovnosti príležitostí na oficiálnom trhu práce, nerovnakom odmeňovaní pohľadá, skresľovaní merania príjmových rozdielov a miery chudoby či nedoeseňovaní toku budúcich príjmov, ktoré vytvára ľudský kapitál v prípade starostlivosti o rodinu a výchovu detí.

Z národohospodárskeho hľadiska je preto pochopiteľné usilovať sa o elimináciu objemu neplatennej práce v domácnostiach cestou vytvárania takej štruktúry trhových substitútov, ktorá by dokázala nahradiť niektoré druhy domácich prác a výroby a posunula by tak ich distribúciu cez oficiálny trh. V tejto rovine uvažovania je však potrebné vziať do úvahy ďalšie, svojim vplyvom veľmi významne determinanty výskytu a pretrvávania neplatennej práce v rodinách a to sú neekonomické faktory.

Ako sme naznačili, problematiku neplatennej práce v domácnostiach je možné skúmať, merať a posudzovať z ekonomického hľadiska z rôznych uhlov pohľadu (cena práce, objem neplatennej práce, jej podiel na hrubom domácom produkte, rozsah a štruktúra činnosti neplatennej práce, sezónnosť, trhové diery, časové náklady na neplatenú prácu, ...). V podstate ide o snahu kvantifikovať jej výšlednú hodnotu a zapracovať ju do štatistik o produktivite národnej ekonomiky.

Iný uhol pohľadu na neplatenú prácu v domácnostiach otvára priestor na skúmanie kvalitatívnych charakteristik tohto fenoménu a umožňuje tak uchopiť neekonomické, sociálne významy výskytu jednotlivých foriem neplatennej práce v domácnostiach. Tento prístup suseduje pozornosť na prirodzený rytmus domácnosti, kolobeh rodinných aktivít a činnosti (Klločková, 2004; Chorvát, I., 2002), budovanie, upevňovanie a udržiavanie rodinných pút a vzťahov, predávanie medzigeneračných skúseností, rituálov a stereotypov, kreovanie sociálnych vzorov a kultúrnych modelov spolunážívania (Bausová, 2002; Filadelfiová, 2010).

Tieto, na prvý pohľad nejednoznačné a ťažko uchopiteľné súvislosti neplatennej práce, svojou silou a tradicionalitou zohrávajú oveľa väčší význam, než by ekonomovia predpokladali. Ide o to, že práve tieto atribúty neplatennej práce poukazujú na isý pretrvávajúci efekt konzervatizmu v správaní a konaní členov rodín, celých generácií príslušníkov daných komunit, ktorí považujú jednotlivé typy domácich prác za tak tradičné, patriace do rodiny a vykonávané výlučne rodinnými príslušníkmi (alebo blízkymi príbuznými a známymi), že v tomto smere neprípúšťajú možnosť využívania trhových substitútov. Práve v tomto sa prejavuje spomínaný protirečivý vplyv modernizácie a individualizácie, kedy zakorenené tradície vzdorujú tlaku trhu a zachovávajú si svoju podobu, aj keď prirodzene v modifikovanej forme.

2. Výskum neplatennej práce

Problematika neplatennej práce sa svojou vnútornou rozporuplnosťou stala zaujímavou výzvou pre výskumný tím odborníkov, ktorí sa na interdisciplinárnom základe pokúšajú čo najkomplexnejšie uchopiť vybrané

problémové roviny neplatennej práce v podmienkach SR, nakoľko takáto reflexia tu doteraz chýba (Uramová, Orviská, Šidová, 2010). V rámci výskumných projektov VEGA 11/1141/11 „Trh práce v kontexte špecifik neplatennej práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku“, a na tento projekt nadväzujúci aktuálny výskum VEGA 1/0935/13 „Neplatená práca ako potenciálny zdroj sociálno-ekonomického rozvoja spoločnosti a determinant individuálneho blahobytu“, sústreďujú svoje úsilie na skúmanie a odhaľovanie tak ekonomických ako aj neekonomických aspektov neplatennej práce.

Príspevok prináša súhrnný prehľad výsledkov už realizovaného výskumu neplatennej práce na Slovensku a zároveň približuje a zdôvodňuje pokračovanie výskumných aktivít v ďalších etapách.

Hlavný výskum v rámci projektu VEGA 11/1141/11 prebiehal v období 22.2. – 2.4.2012. Dotazníkovou formou bolo oslovených spolu 1564 domácností vo všetkých krajoch SR a v nich 4 435 jednotlivcov. Súčasťou výskumu bolo 12 modulov, z toho 7 pre členov domácnosti a 5 modulov pre domácnosť ako celok. Uskutočnený výskum vykazuje reprezentatívnosť podľa: priestoru (príslušnosť ku krajom), počtu členov domácnosti a podľa pohľadá. Overenie reprezentatívnosti výberu bolo uskutočnené programom SPSS (PASW Statistics 18), pričom na všetkých bežných hladinách významnosti bol výber reprezentatívny podľa všetkých 3 zvolených znakov.

Východiskovým predpokladom uvažovania v rámci celého vedecko-výskumného projektu bola premisa, že za neplatenú prácu v domácnostiach možno považovať všetky produktívne ľudské činnosti, za ktorú človek nedostáva mzdu. Na základe toho, ako aj realizovaných medzinárodných výskumov v tejto oblasti a existujúcich odborných zahraničných zdrojov (European Communities, 2009; Hirway, I., 2005), boli jednotlivé druhy neplatennej práce zaradené do niekoľkých základných kategórií (Tabuľka 1).

Kategórie neplatennej práce
Tabuľka 1

	Kategórie neplatennej práce
1.	Príprava jedál
2.	Domáce práce – upratovanie
3.	Výroba a údržba textílií
4.	Záhradkárstvo a starostlivosť o zvieratá
5.	Výstavba (stavebníctvo) a rekonštrukcie
6.	Nakupovanie a služby
7.	Starostlivosť o deti
8.	Starostlivosť o dospelých
9.	Dobrovoľnícka práca

Prameň: VEGA 11/1141/11 „Tth práce v kontexte špecifík neplatené práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku“, EF UMB, 2011 – 2012.

Realizovaný výskum neplatené práce priniesol z hľadiska skúmania ekonomických súvislostí mnohé zaujímavé výsledky. Vzhľadom na skutočnosť, že v podmienkach SR doteraz absentoval reprezentatívny výskum predmetnej problematiky, na základe čoho Slovensko doteraz ani neposkytvalo prehľadové štatistiky objemu neplatené práce do medzinárodných výskumov štatistického zisťovania využité časťu TUS, ani nefigurovalo medzi porovnávanými krajinami v rámci štúdie OECD (OECD, 2011), nebolo možné uskutočniť solídnu medzinárodnú komparáciu tohto ukazovateľa. Medzi najpodstatnejšie zistenie preto rozhodne patrí to, že celkovo celý súbor sledovaných respondentov v podmienkach slovenských domácností vykázal týždenný objem neplatené práce 25,8 hodín, čo predstavovalo denný objem 3,7 hodín (222 minút). Možno konštatovať, že vykázaný objem neplatené práce v SR je porovnateľný z jej týždenným rozsahom v krajinách OECD, v ktorých je tento ukazovateľ štatisticky skúmaný.

Rovnaký záver môžeme vysloviť aj v súvislosti s podielom pohľavi na neplatené práce v domácnostiach. Z hľadiska pohľavia výskum ukázal, že priemerný týždenný čas strávený mužmi v domácnosti je 21,41 hodín, u žien predstavuje tento čas 35,58 hodín. Trend výraznejšie vyššieho podielu žien na vykonávaní jednotlivých druhov neplatené práce, aký potvrdzujú aj zahraničné výskumy, bol preukázaný aj v podmienkach Slovenska. Ženy odpracovali v domácnosti v priemere týždenne asi o 14 hodín viac ako muži. Muži na druhej strane strávia viac času v platenom zamestnaní.

Nakoľko bol výskum realizovaný na reprezentatívnej úrovni za celé Slovensko, umožňuje identifikovať rozsah neplatené práce tak z hľadiska jednotlivých krajov, ako aj typu obce, z ktorej respondenti pochádzajú. Tieto faktory sú veľmi dôležitým indikátorom regionálnych disparít napríklad v oblasti zamestnanosti na oficiálnom pracovnom trhu a odhaľujú tak širšie súvislosti neplatené práce. Jej rozsah v domácnostiach v konkrétnom regióne (kraj, obci), pri zohľadnení vyššieho podielu účasť žien na neplatené práci, vypovedá o ich väčšom časovom fonde venovanom neformálnemu zamestnaniu či neplatené starostlivosti o rodinu na úkor plateného zamestnania. Na základe toho možno očakávať aj zásadné rozdiely v príjmoch mužov a žien, ktoré do domácnosti prinášajú a ktoré na výdavkovej strane môžu v rámci zabezpečenia chodu rodiny vynaložiť. Kvantitatívne tieto skutočnosti vyjadrujú hodnoty spracované na základe výsledkov výskumu v Tabuľke 2 a bližšie interpretované v štúdiu autoriek Kaščáková, Nedelová (2011).

Rozsah neplatené práce podľa krajov
Tabuľka 2

Kraj	hodiny/týždenne/domácnosť
Žilinský	88,84
Nitranský	86,26
Trnavský	81,79
Prešovský	79,23
Banskobystrický	72,38
Trnávanský	69,79
Bratislavský	54,99
Košický	53,68

Prameň: VEGA 11/1141/11 „Tth práce v kontexte špecifík neplatené práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku“, EF UMB, 2011 – 2012.

Korelácie týkajúce sa veľkosti neplatené práce v závislosti od miesta bývania podľa typu obce/mesta, majú rovnako zaujímavú vypovedaciu hodnotu. Dovoľujú vysloviť záver, že v menších obciach, prípadne obciach so štatútom mesta, ich obyvateľia venujú neplatené práci väčší priestor a má pre nich vyššiu mieru dôležitosť ako v krajských mestách, kde obyvateľia zrejme častejšie siahajú po dostupných thových substitútoch a redukujú tak objem neplatené práce vo svojich domácnostiach. Prostredie dediny je na Slovensku naďalej považované za mesto, kde sa ľudia viac poznajú, správajú sa a konajú v duchu pretrvávajúcich a zaužívaných rituálov a klasických, osvedčených postupov (svadby, výstavba rodinných domov, domáce práce, obrábanie pôdy a pestovanie plodín, ...) a v tomto duchu si väčšiu druhov neplatené práce zabezpečujú svojpomocne. Z hľadiska priemerného týždenného objemu času venovaného neplatené práci sú získané výsledky sumarizované v Tabuľke 3.

Týždenný objem času venovaný neplatené práci podľa typu obce
Tabuľka 3

Typ obce	Počet domácností	Týždenný objem času
krajské mesto	283	56,34
obec so štatútom mesta (iné ako krajské)	654	71,63
obec	622	86,11

Prameň: VEGA 11/1141/11 „Tth práce v kontexte špecifík neplatené práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku“, EF UMB, 2011 – 2012.

Dôvody preferovania takéhoto prístupu k vykonávaniu jednotlivých druhov neplatené práce môžu byť samozrejme rôzne. Práve skúmanie motívov neplatené práce bolo súčasťou analýzy neekonomických dimenzií tohto fenoménu, ktorému okrem postojov k neplatené práci, pomoci pri neplatené

práci a perspektív vnímania, jej rozsahu v budúcnosti, venovali autori projektu tiež adekvátnu pozornosť. Ich prehľad zachytáva Tabuľka 4.

Tabuľka 4
Motívy neplatennej práce

1.	Sú to tradičné práce v našej domácnosti
2.	Tieto práce slúžia ako výchovný vzor a upevňujú vzťahy v našej domácnosti (rodine)
3.	Považujem to za zmysluplné trávenie voľného času (je to moje hobby, forma vlastnej sebarealizácie)
4.	Tieto služby a produkty sú pre mňa na trhu drahé (finančne nedostupné)
5.	Rovnaké produkty a služby na trhu sú menej kvalitné (nekvalitné)
6.	Tieto služby a produkty sú na trhu nedostupné (vzdialenosť, kapacity a iné)
7.	Tieto činnosti považujem za prirodzenú pomoc druhým (charita)

Prameň: vlastné spracovanie

V rámci výskumu boli vygenerované dve základné kategórie motívov, pričom sme brali do úvahy ich ekonomický aj neekonomický kontext. Prvú kategóriu motívov vedúcich k neplatenj práci tvorili dôvody, ktoré majú tzv. sociálno-vzťahový rozmer a môžeme medzi ne zaradiť motívy, ktoré ovplyvňujú výskyt, rozsah a charakter neplatennej práce v domácnostiach na základe svojho prirodzeného, tradovaného zakotvenia vo vzájomných vzťahoch medzi členmi rodiny či širším rodinným zázemím (tradičné práce v domácnostiach, výchovný vzor a upevňovanie vzťahov v rodine, zmysluplné trávenie voľného času), prípadne inou sociálnou komunitou (priradená pomoc druhým – dobrovoľníctvo).

Druhú skupinu motívov reprezentovali tie, ktoré majú ekonomicko-finančný charakter a týkajú sa existencie alebo absencie trhových substitútov jednotlivých produktov a služieb, ktorých dostupnosť, kvalita a cena však výrazne ovplyvňuje rozhodovanie sa domácností o ich využívaní a nakupovaní (rovnaké služby a produkty na trhu sú drahé, sú menej kvalitné až nekvalitné, tieto služby a produkty sú na trhu nedostupné z dôvodu vzdialenosti, kapacity, ...).

Vyslovená hypotéza vzťahujúca sa k tejto časti výskumu predpokladala, že z uvedených motívov budú respondenti výskumu preferovať tie, ktoré majú neekonomický, či skôr sociálno-vzťahový charakter. Ako ukazuje Tabuľka 5 táto hypotéza sa potvrdila.

Uvedené skutočnosti naznačujú, že práve motívy so sociálno – vzťahovým efektom výraznejšie ovplyvňujú neplatenú prácu v slovenských rodinách ako ekonomicko-finančné dôvody. Toto poznanie zvyčajne pretrvávajúce a silu socio-kulturných modelov výchovy a vzorov v rodine ako dôležitý faktor

spolunaživanja a kreovania kvality rodinného prostredia, čo potvrdzujú aj iné realizované výskumy a štúdie (Ondrejko- Majerčíková, 2006; Rešovský, 2011; Hardy (eds), 2011).

Je preto možné konštatovať a očakávať, že tieto motívy budú aj naďalej vykazovať prirodzenú tendenciu k zotrvačnosti, nakoľko kultúrne vzory a tradície reflektujú dlhodobější kultúrny horizont vývoja a sú samotným svojím zakotvením odolnejšie jednak voči vplyvom súčasnej kontroverznej modernity, ako aj voči tlaku trhu, ktorý sa usiluje tzv. trhové diery v tomto smere kompenzovať svojou ponukou tovarov a služieb.

Tabuľka 5
Preferované motívy vedúce k neplatenj práci (podiel výskytu odpovedí)

	Mean Rank
Dôvody_Tradičné_práce	6,32
Dôvody_Výchovný_vzor	4,39
Dôvody_Voľný_čas	5,29
Dôvody_Drahé_na_trhu	3,78
Dôvody_Menej_kvalitné	2,94
Dôvody_Nedostupné	2,44
Dôvody_Pomoc_druhým	2,83

Prameň: VEGA 11/1141/11 „Trh práce v kontexte špecifik neplatennej práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku“, EF UMB, 2011 – 2012.

Výskum tak zároveň slúži ako cenný zdroj informácií v podobe monitoringu trhu s regionálnou špecifikáciou, ktorý odhaľuje významné kritériá správania sa potenciálnych spotrebiteľov a ich motívy výberu medzi trhovou ponukou a výsledkom neplatennej práce v domácnostiach. Ekonomické motívy nevyužívania trhových substitútov výrazne oscilujú medzi cenou, kvalitou a dostupnosťou jednotlivých tovarov a služieb.

Samozrejme, je potrebné tieto kritériá aplikovať na konkrétne druhy trhových substitútov podľa typov adekvátnych netrhových aktivít. Výskum preukázal, že najvýraznejšie sa skutočnosť, že trhové substitúty sú finančne drahé, menej kvalitné a pre spotrebiteľa nedostupné, týkala kategórií príprava jedál, domáce práce, výroba a údržba textílií, záhradkárstvo a pestovanie úžitkových rastlín, stavebníctvo a rekonštrukcie.

Korelácie medzi jednotlivými kategóriami neplatennej práce a motívmi ich nevyužívania v prípade trhovej ponuky zachytávajú nasledujúce frekvenčné tabuľky.

Produkty a služby sú na trhu drahé

Tabuľka 6

Katéria aktivity (druh neplatenej práce)	Počet respondentov	Frekvencia odpovedí v %
Príprava jedál	624	22,7
Domáce práce	395	14,3
Výroba a údržba textílií	481	17,5
Záhradkárstvo a pestovanie úžitkových rastlín	289	10,5
Stavebníctvo a rekonštrukcie	542	19,7

Prameň: VEGA 11/1141/11 „Trh práce v kontexte špecifik neplatenej práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku“, EF UMB, 2011 – 2012.

Produkty a služby sú na trhu nekvalitné

Tabuľka 7

Katéria aktivity (druh neplatenej práce)	Počet respondentov	Frekvencia odpovedí v %
Príprava jedál	330	12,0
Domáce práce	109	4,0
Výroba a údržba textílií	132	4,8
Záhradkárstvo a pestovanie úžitkových rastlín	359	13,0
Stavebníctvo a rekonštrukcie	139	5,0

Prameň: VEGA 11/1141/11 „Trh práce v kontexte špecifik neplatenej práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku“, EF UMB, 2011 – 2012.

Produkty a služby sú na trhu nedostupné

Tabuľka 8

Katéria aktivity (druh neplatenej práce)	Počet respondentov	Frekvencia odpovedí v %
Príprava jedál	28	1,0
Domáce práce	94	3,4
Výroba a údržba textílií	117	4,2
Záhradkárstvo a pestovanie úžitkových rastlín	57	2,1
Stavebníctvo a rekonštrukcie	44	1,6

Prameň: VEGA 11/1141/11 „Trh práce v kontexte špecifik neplatenej práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku“, EF UMB, 2011 – 2012.

Výsledky výskumu neplatenej práce na Slovensku svojou prvou etapou (VEGA 11/1141/11) podnetili potrebu rozšíriť skúmanie tejto problematiky o hlbšie súvislosti predovšetkým týkajúce precizovania subjektívnych motívov

respondentov, potenciálnych spotrebiteľov (Adamska, 2011) a ich uvažovania o možnostiach využitia trhových substitútov neplatenej práce). Riešiteľia sa preto rozhodli v rámci pokračovania výskumného projektu (VEGA 1/0935/13) sústrediť okrem iného pozornosť aj na dôvody, pre ktoré respondenti trhová ponuku využívajú, nevyužívajú alebo uvažujú o jej využití. Ponúkanú variabilitu možných faktorov, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie ukazujú Tabuľky 9 a 10.

Tabuľka 9

Dôvody pre aktuálne a potenciálne využívanie trhových služieb

Kód	Dôvod	Kód	Dôvod
1	Tieto služby sú na trhu profesionálne a kvalitné	5	Tieto trhové služby mi šetria čas
2	Tieto trhové služby sú pružné a rýchle	6	Trhové služby v tejto oblasti mi vytvárajú možnosť viac sa venovať kariére/práci
3	Tieto služby si nedokážem zabezpečiť sám alebo v rámci rodiny	7	Tieto služby sú dostupné (vzdialenosť, rôznorodosť, kapacita)
4	Tieto služby sú na trhu cenovo prístupné	8	Iné

Zdroj: vlastné spracovanie

Tabuľka 10

Dôvody pre nevyužívanie trhových služieb

Kód	Dôvod	Kód	Dôvod
1	Tieto služby sú na trhu neprofesionálne a nekvalitné	6	Trhové služby v tejto oblasti mi nevytvárajú možnosť viac sa venovať kariére/práci
2	Tieto služby sú na trhu cenovo neprístupné	7	Tieto trhové služby mi nešetria čas
3	Tieto trhové služby sú nepružné a zdĺhavé	8	Tieto práce v domácnosti nevykonávam
4	Tieto služby sú nedostupné (vzdialenosť, rôznorodosť, kapacita, ...)	9	Chcem, aby sa tieto činnosti vykonávali v našej domácnosti
5	Tieto služby si dokážem zabezpečiť sám alebo v rámci rodiny	10	Iné

Zdroj: Vlastné spracovanie

Svojou štruktúrou môžu získané údaje výrazne napomôcť identifikovať spotrebiteľský potenciál v zmysle dopytu po danej službe a produkcii a zároveň tak efektívne nasmerovať podporu rozvoja podnikateľských aktivít s dôrazom na konkrétny región (Uramová, Tuschlová, 2012). Nakonco nová etapa výskumu je

vo fáze prípravy, na prezentáciu zistených výsledkov využijú riešitelia v budúcnosti všetky dostupné možnosti.

Záver

Realizovaný výskum v podobe reprezentatívneho monitoringu trhu odhalil potenciál využívania trhových služieb z hľadiska druhu (poľa) typov neplatenej práce – gastronómia, upratovacie služby, stavebníctvo, starostlivosť o deti, opatrovanie dospelých a iné) a tiež miesta (región, kraj, obec, mesto) ich potenciálneho umiestnenia a ponuky, nakoľko poukázal na faktory, ktoré zásadne ovplyvňujú dopyt po týchto službách a produktoch, a tými sú cena, kvalita a dostupnosť.

Aj tieto výsledky a skutočnosti ovplyvnili rozhodnutie riešiteľov pokračovať vo výskume neplatennej práce a ešte viac precizovať skúmaní problematiku a hlbšie analyzovať predovšetkým podnikateľský potenciál v oblasti poskytovania služieb a produkcie tovarov, ktoré sú nateraz vytvárané prostredníctvom neplatennej práce v rodinách. Zároveň tým odhaliť možnosti zvýšenia zamestnanosti s ohľadom na zistené regionálne disparity a podporiť tak tvorbu nových pracovných príležitostí na regionálnych trhoch práce.

Zoznam literatúry

- [1] ADAMSKA M.: Customer capital of modern business and its impact on efficiency. In : Proceedings of the International Scientific Conference. Hradec Králové: Magnanimitas, 2011, pp. 906 – 914. ISBN 978-80-904877-7-2
- [2] BAUSOVÁ M.: Dnes už nie je také jasné, kto upratal. (Deľba domácich prác a výchovy detí v súčasnej slovenskej rodine). In : Chorvát, I. (ed). Premeny rodiny v urbánnom prostredí. Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií UMB, Banská Bystrica, 2002. ISBN 80-8055-724
- [3] CENTERS R., BUGENTAL D.: Intrinsic and extrinsic job motivations among different segments of the working population. Journal of Applied Psychology No. 50, 1966, pp. 193-197. ISSN: 0021-9010.
- [4] European Communities: Harmonised European time use surveys. 2008 guidelines, 2009. ISBN 978-92-79-07853-8.
- [5] FILADELFIOVÁ J.: Ženy a muži v práci a v rodine. In : Cviková, J. (ed.). Rodová perspektíva v ekonomii. Bratislava: ASPEKT, 2010, s. 79–117. ISBN 978-80-85549-91-1
- [6] HALMAN L.: The European Values Study: a Third Wave. Source book of the 1999/2000 European Values Study Surveys. Tilburg: EVS, WORC, Tilburg University, 2000. ISBN 978-90-75001-46-0.
- [7] HARDING S., HIKSPOORS F.: New work values: in theory and in practice. International Social Science Journal No 145, 1995, pp. 441–455. ISSN: 1468-2451
- [8] HARDY M., DUDÁŠOVÁ T., VRANKOVÁ E., HRAŠKOVÁ A. (eds.): Sociálna patológia rodiny. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2011, 365 s. ISBN 978-80-8132-000-2
- [9] HIRWAY I.: Integrating Unpaid Work into Development Policy, 2005.

- [10] [online] "Unpaid Work and Economy: Gender, Poverty and Millen Development Goals". NY: Levy Economics Institute, New York, October 2005. Dostupné na internete: [http://www.levyinstitute.org/undp-conference/papers/paper_Hirway-Session1.pd.\[@:15.09.2012\]](http://www.levyinstitute.org/undp-conference/papers/paper_Hirway-Session1.pd.[@:15.09.2012])
- [11] CHORVÁT I.: (ed.): Premeny rodiny v urbánnom prostredí. Inštitút sociál a kultúrnych štúdií UMB, Banská Bystrica, 2002. ISBN 80-8055-724-1
- [12] KAŠČÁKOVÁ A., NEDELLOVÁ G.: Komparácia ekonomickej situ domácností v mestách a na vidieku. In: Forum statisticum slovacum. Sč Bratislava 2011, roč. VII, č. 6/2011, s. 85–90. ISSN 1336-7420
- [13] KLOCOKOVÁ J.: Domáce práce z perspektívy symbolických funkcií a sociál významov. In: Sociológia 36, č. 5, 2004, s. 455–472. ISSN 0049 - 1225
- [14] OECD: Cooking and Caring, Building and Repairing around the World Society at a Glance 2011. OECD Social Indicators <http://www.oecd.org/eis/socialpolicy/sanddata/societyataglance2011-oecd-socialindicators.htm>
- [15] ONDREJKOVIČ P., MAJERČÍKOVÁ J.: Zmeny v spoločnosti a zri v rodine – kontinuita a zmena. Príspevok k diskusi o charaktere rodiny Slovensku. In: Sociológia 38, č. 1, 2006, s. 5–30. ISSN 0049 – 1225
- [16] POVAŽANOVÁ M., NEDELLOVÁ G.: Neplatená práca v SR v porovnaní vybranými krajinami svetového hospodárstva. Banská Bystrica: EF Ú 2012, CD-ROM. ISBN 978-80-557-0437-1.
- [17] REŠOVSKÝ J.: Potrebuje naša spoločnosť v 21. storočí rodinu? In: Kvä života v podmienkach globalizácie. Bratislava: ŠÚ SR, 2011. ISBN 978-8121-107-2
- [18] URAMOVÁ M., ORVISKÁ M., ŠIDOVÁ I.: Východiská skúmania neplaten práce a merania jej rozsahu v podmienkach ekonomiky SR. In: Nové trendy nové nápady 2010. In: Sborník príspevků z mezinárodní vědecké konference Znojmo, s. 520–525. ISBN 978-80-87314-12-8
- [19] URAMOVÁ M., TUSCHLOVÁ M.: Špecifika trhu práce na Slovensku. Banskobystrickom kraji. In : Kitekintés – Perspektive. Magyar-román-szlo periodika. Szent István Egyetem, Békéscsaba 2012, roč. XVI, č. 18, s. 24–ISSN 1454-9921

Marian Kika, PhD., PhD.

Katedra Ekonomie
Ekonomická fakulta,
Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Slovak Republik
E-mail: marian.kika@umb.sk

Miriam Martinkovičová, doc. PhD.

Katedra Ekonomie
Ekonomická fakulta,
Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Slovak Republik
E-mail: miriam.martinkovicova@umb.sk